

DR. JESZENSZKY GÉZA

Antall József, a nemzetpolitikus

Kulcsszavak: *Antall József; rendszerváltás; új kormányprogram*

Két, egymással felelő idézet az Antall által kezdeményezett magyar nemzetpolitikáról:

„Közel másfél évtized mérlege a helyzetet illetően nemcsak lehangoló, de tragikus. A magyar kormányok mulasztása értékes idő lehetőségeit herdálta el. Mindaz a nemzetpolitikai feladat, ami a lehetőségek első napjától megnyilatkozott, elveszett a gyakorlatban. A legnagyobb mulasztás természetesen Magyarországé, az elmúlt 13 év magyar kormányainak nagy történelmi bűne. A magyar törvényhozás házában nem tudott érvényesülni a felelősség érzete az egész nemzetért. Az ország egészében nem tudott megfogalmazódni és a nyilvánosság elé kerülni valamilyen elfogadható és követhető nemzetpolitika. Ilyen hiányában elsorvadt, mert támogatás nélkül maradt nagyon sok jó kezdeményezés a végeken. A magyar kormányok nem ragadták meg a történelmi alkalmat, elfecséreltek eddig 13 évet, és semmi jele a változásnak, már ami a jelenlegi kormányt illeti. Nemcsak a mi gyenge hangunkra nem figyeltek oda, de Erdély, Délvidék, Felvidék, Kárpátalja magyar szervezeteinek autonómia-követeléseit sem támogatták, még kevésbé vitték nemzetközi fórumok elé.”

(Csapó Endre: „A nemzet mégis élni akar” In: [Ausztráliai] Magyar Élet, 2004. január 29.)

„Egyik vezérelve így szólt: lélekben tizenötmillió magyar miniszterelnökének tekinti magát. Mondta ezt higgadtan, politikai felelősséggel, hátsó szándékok nélkül, a világos szavak értelmében bízva. Senki, aki utána jön, senki, aki a nyomába lép, ezután meg nem kerülheti őt abban, amit a határokon kívül élő magyarságért cselekedett.”

(Sütő András beszéde 1993. december 18-án, Antall József temetésén)

Tizenöt millió miniszterelnöke?

Antall József örökre a határon túli magyarság szívébe zárta magát emlékezetes, 1990. június 2-án, az MDF. III. Országos Gyűlésén elhangzott és még itthon is annyiszor félreértett, vgy szándékosan félremagyarázott kijelentésével: „Törvé-

nyes értelemben, a magyar közjog alapján minden magyar állampolgárnak, ennek a tízmilliós országnak a kormányfőjeként - lélekben, érzésben 15 millió magyar miniszterelnöke kívánok lenni.”¹ Túllépett-e ezzel a magyar alkotmányba az 1989-es kerekasztal tárgyalások eredményeként (az MDF és nem kis mértékben éppen Antall által szorgalmazására) beillesztett felelősségvállalás (“A Magyar Köztársaság felelősséget érez a határain kívül élő magyarok sorsáért”) elvén? Nem, e mondat csak az elv megerősítését jelentette, annak gyakorlattá tételét ígérte. Jóval kisebb feltűnést keltve, a gondolat benne volt az 1990. május 22-én az Országgyűlés elé terjesztett kormányprogramban: “A magyar államnak különleges felelőssége a magyar nemzet, mint kulturális és etnikai közösség megmaradásának támogatása.”

Az emlékezetes mondatból egyesek – elsősorban a bel- és külföldi politikai elendrukkerek – a magyar irredentizmus, a szomszéd államokkal szembeni területi követelések programját olvasták ki. Ehhez jó adag rosszhiszeműsége volt szükség,² illetve a miniszterelnöki mondat hiányos, pontatlan idézésére. Közép-Európában a nemzet fogalma hagyományosan nem az államhoz, hanem a nyelvhez, a kultúrához, a történelemhez kapcsolódott, Antall egy kézenfekvő tény (a magyar nemzet létszáma jóval meghaladja a magyar állampolgárok körét) rögzítéséhez csak annyit tett hozzá, hogy gondolkodásában, politikájában mindig jelen lesznek a Magyarország határain kívülre kényszerült, magyar nyelven beszélő, magukat továbbra is magyarnak valló milliók. Márpedig erre nagy szükség volt, mert a kommunizmus évtizedei alatt a hivatalos magyar politika velük nem törődött, jórészt még a hazai iskolai oktatásból is száműzte őket, ezzel is hozzájárulva sorsuk mostohaságához. Ezt Sütő András temetési beszédében így idézte föl: „Mondta ezt, közel fél évszázaddal a letűnt magyar politikai vezetés szintjén elárult, nemzetközi szinten is közönnyel szemlélt kisebbségi sorsban vergődő magyar nemzeti közösségek védelmében. [...] Elment, de mi tudjuk, hogy mindörökké velünk marad. Velünk marad a világ magyarságának nemzetközi létküzdelmében.”³ Valóban arról volt szó, hogy Magyarország támogatja-e a határain kívül élő magyarokat a megmaradásért folytatott küzdelmükben. A második világháború és a kommunista uralom következtében a határainkon kívülre került magyar népesség ugyanis abszolút számban majdnem egy millióval, arányát tekintve pedig még aggasztóbb mértékben megfogyatkozott,⁴ s ez a teljes megsemmisülés veszélyét veti föl. Az ún. szocializmus évtizedeiben a velünk szomszédos országokban ugyanis kíméletlen asszimilációs és kisebbségellenes politika folyt, belső telepítésekkel és az iparosítással számos térség nemzetiségi összetételét mesterségesen megváltoztatták, miközben a teljes politikai jogfosztottság következtében a kárvallott magyar közösségek még tiltakozni sem tudtak. A megpróbáltatásoktól súlyosan érintett magyar nemzeti kisebbségek a rendszerváltozástól helyzetük radikális megváltozását remélték,⁵ és 1990-től, a politikai pluralizmus eszközeivel élve, magyar pártokba tömörülve az

adott ország parlamentjében és a helyi önkormányzatokban küzdenek jogi, politikai és gazdasági helyzetük megjavításáért – lényegében véve fennmaradásukért és jövőjükért. E törekvéseik támogatását Antall József és kormánya az egyik legfontosabb nemzeti célnak tekintette.

A kormányprogram világosan és minden jóhiszemű megfigyelő számára megnyugtató módon fektette le Magyarország szomszédsági politikájának alapelveit. *“A közép- és keleteurópai változások kezünkbe adták a nagy lehetőséget, hogy megszüntessük, vagy legalább jelentősen enyhítsük az itt élő népeket régóta szembefordító ellentéteket. A függetlenné váló nemzeteknek szabad kapcsolatokat kell kialakítaniuk egymással, az államhatárok ne akadályozzák a személyek, az információk és az eszmék szabad áramlását. Bízunk abban, hogy egyetlen szomszédunknak sem lesz szüksége a jövőben a magyarságra, mint összetartó ellenségképre. Az összeurópai együttműködés velejárója az intenzív regionális együttműködés, erre törekszünk valamennyi szomszédunkkal. A föderáció felé haladó Európában ugyanakkor éppen a regionalizmus biztosíthatja a nemzeti sajátosságok megőrzését, a nemzeti érdekek további érvényesülését minden nacionalista felhang nélkül.*

Kisebbségi politikánk fő célja az emberi jogok, s ezeken belül a kisebbségek jogainak érvényre juttatása határainkon kívül és határainkon belül egyaránt. Tekintettel arra, hogy a magyarság egyharmada határainkon kívül él, a magyar államnak különleges felelőssége a magyar nemzet, mint kulturális és etnikai közösség megmaradásának támogatása mindenütt. Ezért állunk ki – a fennálló nemzetközi szerződések tiszteletben tartásával, azok szellemében – a határainkon kívül élő magyar közösségek önrendelkezési jogának megtartása mellett, a szomszéd államok kormányainak nyilvánított ígéreteivel is összhangban. Ideje, hogy a nemzeti kisebbségek valóban az országok közötti barátság legfontosabb hídját alkossák, de ezt csak a jogaikat és méltóságérzetüket visszanyert közösségek láthatják el. Ebben a tiszta törekvésünkben számítunk a demokratikus államok kormányainak és közvéleményének támogatására éppen úgy, mint az európai és a nemzetközi szervezetek politikai segítségére.”⁶

A „léleken 15 millió magyar miniszterelnöke” kifejezés tehát a kormányprogram idézett részének a tömör összefoglalása volt. A Magyar Demokrata Fórum tagóságán és támogatóin kívül elsősorban a magyar határokon kívül rekedt magyar közösségeknek szólt, azt üzentek nekik, hogy vége annak az időszaknak, a kommunizmusnak, amikor a magyar haza látszólag leírta őket, számukra sem erkölcsi, sem gyakorlati segítséget nem nyújtott, fejük fölött barátkozott, iszogatót és vádászgatót elvtársi egyetértésben az őket elnyomó vezetőkkel.⁷ Románia, valamint az akkor még fönnálló Csehszlovákia, Jugoszlávia és a Szovjetunió magyarsága azonnal meghallotta e mondatot, erőt merített belőle, s örökre szívébe zárta Antall Józsefet. A szomszédos fővárosokban ugyanakkor sokan fölkapták a fejüket és az újjáeledő magyar területi követelések rémével riogatták saját közvéleményüket és

a világ kormányait. Ebben sajnos segítette őket nemcsak a kritikus mondatból a „lélekben, érzésben” szavakat sok esetben tudatosan kihagyó hazai és nemzetközi sajtó, de nem kevés hazai politikus is.⁸ Ezzel vette kezdetét az a szerencsétlen és káros gyakorlat, hogy a magyar politikai élet szereplői egy alapvető nemzeti ügyben az egységes fellépés helyett azt a látszatot keltették, hogy van egy radikális, szélsőséges, nacionalista külpolitikai irányvonal, amely a szomszédokkal a konfrontáció, netalán a konfliktus útját követi, s van egy ezzel szembenálló, meggyezésre törekvő, nemzetközileg egyedül szalonképes irányzat. Külföldön ekkor kezdték sokan azt hinni, hogy az Antall-kormány az előbbi, annak ellenzéke pedig az utóbbi képviselője.

A vitatott mondat elhangzását követően azonban a magyar miniszterelnök szavainak pontos idézésével és a fent összefoglalt háttér bemutatásával elértük, hogy nemzetközi partnereink döntő többsége megértette, nincs másról szó, mint hogy az újjászületett Magyarország bel- és külpolitikájában vállalni fogja a trianoni békeszerződésben a szomszédos országokhoz csatolt magyar közösségek támogatását.

A magyar kormány álláspontjának szilárd elvi alapja is volt. Nemcsak a határainkon kívüli magyar kisebbségek jogait tartottuk fontosnak, hanem minden nemzeti kisebbségét. Ahol azonnal mód volt változtatni a korábbi gyakorlaton, az a hazai nemzeti kisebbségek kezelése volt. Antall létrehozta a Nemzeti és Etnikai Kisebbségek Hivatalát, élén egy német nemzetiségű szakember-politikussal (Wolfart János), és megkezdődött a hazai kisebbségek kollektív jogain alapuló kisebbségi törvény kidolgozása.

Jegyzetek

1. Debreczeni József: *A Miniszterelnök. Antall József és a rendszerváltozás*. Budapest: Osiris, 1998. 137. A beszéd nem szerepel a gyűjteményes Antall-kötetben.
2. A Magyar Rádió riportere a beszéd után annak lehetséges negatív olvasatát vetette föl a miniszterelnöknek, aki tömören kifejtette, mit jelent és mit nem jelent kijelentése. *Magyar Külpolitikai Évkönyv* (a továbbiakban MKÉ), 1990. 191-192.
3. Uo. 224.
4. Dávid Zoltán: *A magyar nemzetiségi statisztika múltja és jelene*, In: Valóság, 1980/8, 97. és Kocsis Károly – Kocsis-Hodosi Eszter: *Ethnic geography of the Hungarian minorities in the Carpathian Basin*. Budapest, 1998.
5. Jó példa e várakozásra a Nagy Imre és mártírtársai 1989. június 16-i újrateremtésekor megszületett *Magyar-Román Nyilatkozat* és a *Magyar Demokrata Fórum 1989 karácsonyi kiáltványa*. Az előbbit közli *Limes*, 1989. 1. sz. Az új folyamatokra lásd: Jeszenszky Géza: *A rendszerváltozások hatása a Kárpát-medencében élő magyarságra*. Kézirat.
6. Antall József.: *Modell és valóság*. Budapest, Athenaeum Nyomda Rt., 1994, II. kötet. 34. és *A Nemzeti megújulás programja*. Budapest, 1990. 184.
7. Az 1980-as években történt némi elmozdulás, a magyar kormány diplomatái, elsősorban Romániában, figyelmet kezdtek fordítani a magyar kisebbségek helyzetére, annak romlására. Jó példa erre

a *Háromszék* c. lapban Sylvester Lajos sorozata, ez a bukaresti magyar követség jelentésein alapul. A rendszerváltozás hajnalán azután Tabajdi Csaba vezetésével megindult a munka egy aktív kisebbségpolitika érdekében.

8. Kovács László, az 1994-es kormányváltás utáni utódom, több fórumon is azt állította, hogy külföldi partnerei megnyugodva értesültek tőle, miszerint az új kormányban nincsenek területi követelések. Határozottan állítom, hogy nekem ilyen irányú aggodalmat senki nem jelzett, ezért kétségbe vonom utódom állítását.

A király - 24cm x 12cm x 14cm, bronz, 1995